

DE CASTELEYN

Na de huwelijksstoet van Robert d'Ursel en Sabine Francquet de Franqueville poseren de zangmaatschappijen *Vrede* uit Hingene en *Vrede Best* uit Wintam voor het koetshuis (1898)

De Casteleyn is het dienstgebouw in de Wolfgang d'Urselstraat, gelegen tussen de pastorij en de hoofdepoort van het domein. Volgens de inscriptie in de ingemetselde kalksteen werd de eerste steen op 10 juni 1804 gelegd door Flore d'Arenberg en haar zoon Charles-Joseph. Hij was een maand eerder de vierde hertog geworden na het overlijden van zijn vader Wolfgang-Guillaume. Maar waarvoor werd dit gebouw de volgende 218 jaar gebruikt?

Koetshuis

De oorspronkelijke functie was die van koetshuis of in het Frans: *remise*. Langs de straatkant bestond de benedenverdieping uit een lange blinde muur. Langs de parkzijde zaten er zes grote poorten met dubbele deuren, waarlangs de koetsen binnen werden gereden. De rondboognis boven elke poort bood plaats aan een groot venster en op die verdieping woonden de knechten die zich ontfermden over de koetsen, de paarden en het toebehoren. Die paarden stonden trouwens vlakbij in een grote stalling, haaks op de remise. Welke koetsen er in 1804 onderdak vonden, weten we niet, maar we kennen wel enkele exemplaren die vanaf de late 19de eeuw in de remise stonden ... omdat ze nog steeds bestaan.

In 1931 schonk Robert, zevende hertog, drie koetsen aan de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis: een mylord, een spider en een omnibus. De mylord uit circa 1885 was een grotendeels open koets zonder portieren. In 1898 en 1923 gebruikten zowel Robert, zevende hertog, als Henri, achtste hertog, deze koets voor

hun huwelijksstoet. De spider of phaeton werd rond 1890 gebouwd door J. Rothschild & Fils uit Parijs. Het was een sportief voertuig, dat werd bestuurd door de eigenaar zelf. Achteraan, op een metalen chassis, was er een stoel voor de zogenaamde 'groom', die het paardentuig controleerde en gasten hielp in- en uitstappen. Het derde voertuig was de omnibus. Hij was vooral bedoeld voor personenvervoer naar de stations van Puurs en Bornem. De omnibus en de mylord staan nu in een depot van het museum, de spider wordt getoond in Autoworld.

Portierswoning

Ongeveer honderd jaar na de bouw van het koetshuis werd een deel ervan omgevormd tot portierswoning, wasserij en strijkerij. Dat was mede het gevolg van grote verbouwingen aan het eeuwenoude boerderijgebouw links van de oprijlaan. In 1906 werd dat door architect Joseph Caluwaers omgevormd tot de *dépendance* van het kasteel. Op de begane grond kwamen de keuken, de bijkeuken, de provisiekamers en de eetruimte voor het

personeel. Ook alle maaltijden voor de hertogelijke familie werden hier bereid en opnieuw opgewarmd in het kasteel. Op de verdieping werden achttien kamers ingericht voor de meiden en de knechten. Voor de wasserij en de strijkerij was er geen plaats meer. Omdat bovendien de charmante conciërgewoning – die naast de voormalige hoeve stond – gesloopt werd, moest er ook voor de huisbewaarder een nieuw onderkomen worden gezocht.

Tegelijk zorgde de triomf van de automobiel voor de nodige ruimte. Al in 1904 liet hertog Robert zich rijden in een blauwe Renault met rode wieloppen. Het was een van de eerste auto's in België en het verhaal gaat dat de koetsier, Isidor Knapen, van de ene dag op de andere werd omgedoopt tot chauffeur. Zoals hij met liefde tegen zijn paarden sprak, zo praatte hij tegen zijn motor en zoals hij de koetsen poetste, zo polierde hij de carrosserie. Hoewel de koetsen zeker nog werden gebruikt voor huwelijksstoeten en plezierritjes, waren ze veel minder onmisbaar dan vroeger, net zoals de paarden die ze trokken. Uit foto's, postkaarten en memoires uit het begin van de 20ste eeuw blijkt dat de overblijvende paarden, koetsen én de nieuwe automobiel allemaal werden samengebracht in de voormalige paardenstallen, die ook officieel werden omgedoopt tot koetshuis.

Het oude koetshuis was de ideale uitvalsbasis voor de conciërge, want het lag vlak naast de hoofdboort. Aangezien de vrouw en later de dochter van de conciërge de was en de strijk coördineerde, was het logisch om ook die functies daar onder te brengen. Zo werd het koetshuis herbestemd tot portierswoning, strijkerij en wasserij, al bleef het rechterdeel van de benedenverdieping vermoedelijk nog in gebruik als opslagplaats. Wellicht werd er toen ook een raam en een deur in de straatgevel gemaakt. De eerste bewoners waren de oude conciërge Alphonse – Fonske – Van Damme en zijn dochter Marie. In 1910 kregen ze het gezelschap van Jef Raes, die trouwde met Marie en geleidelijk de taken van Fonske als conciërge overnam. Op 14 november 1959 werd Jef Raes samen met jachtwachter Richard Landuyt, tuinier Camile Buyst en hun families gevierd in de grote salon van het kasteel. Antonin, negende hertog, huldigde hen voor de vele decennia van trouwe dienst. Drie jaar later verhuisde de laatste conciërge naar het rusthuis in Bornem, waar hij kort nadien overleed.

Artistiek centrum

Rond die tijd werden zowel de stallen als de oranjerie gesloopt. De portierswoning werd gespaard, maar bleef een tiental jaar leeg staan. In 1973, na de verkoop van het domein aan de gemeente Hingene, werd er een nieuwe culturele vereniging opgericht die zich zou ontfemen

over de restauratie en de herbestemming. De drijvende kracht was Hingenaar Pierre Van Reck. De vzw financierde de werken met steun van de gemeente, kunstveilingen en lidgelden van de vereniging. De bestuursleden staken zelf de handen uit de mouwen en de vereniging werd ook een echte vriendenkring. Als naam voor zowel de vereniging als het gebouw kozen ze voor 'De Casteleyn'. Dat kon verwijzen naar een herbergier, maar ook naar iemand die een kasteel beheerde in afwezigheid van de kasteelheer. In die zin was de naam bijzonder goed gekozen, want na het vertrek van de hertog zorgde De Casteleyn inderdaad voor continuïteit op het kasteeldomein.

Op de benedenverdieping kwam er een minimuseum waar telkens een aspect van de Hingense geschiedenis werd belicht. Een nieuwe deur en een venster in de straatgevel zorgden voor een betere toegankelijkheid. De gemeentelijke groendienst nam zijn intrek in de voormalige opslagplaatsen. De zolderverdieping werd gebruikt voor historische en artistieke tentoonstellingen, concerten, voordrachten, recepties, vieringen, kerstfeesten en allerlei andere evenementen. Er was zelfs een optreden met Chinese dansers in het kasteel. In 1982 volgde ook de eerste editie van Sculptura, de jaarlijkse openlucht tentoonstelling in het park. Het kasteel stond te verkommeren, maar De Casteleyn bracht veel volk op de

De straat- en parkgevel van De Casteleyn in de jaren 1970

De mylord in het depot van de КМКС

De spider-phaeton wordt getoond in Autoworld in Brussel

De omnibus

foto's © Stefan Dewickere

been en hield het vuur brandend. Nadat Pierre Van Reck afscheid nam van wat hij zelf zijn levenswerk noemde, werd hij opgevolgd door Gil Van den Berghe en later Lisette De Jonge-Storms. Toen vanaf 2004 het prille nieuwe leven in het kasteel begon, was de vzw een van onze belangrijkste lokale aanspreekpunten. Ze hielpen ons op weg bij de eerste projecten, zoals het optekenen van de herinneringen aan de tijd van 'den Duc'.

Nieuwe bewoners

Achteraf bleek dat een symbolische overdracht te zijn. Terwijl de werking van het kasteel groeide, stond die van De Casteleyn op een steeds lager pitje. Rond 2007 stopte de publiekswerking en in 2012 besliste het bestuur om de boeken toe te doen. In het gebouw – dat nog steeds De Casteleyn wordt genoemd – kreeg de gemeentelijke groendienst het gezelschap van nieuwe bewoners. Op de benedenverdieping huisde Monumental, eveneens een vzw die zich bezighield met artistieke projecten, vooral rond het oeuvre van de Bornemse kunstenaar Henri Lannoye. Tijdens de renovatiewerken die hieraan voorafgingen, werden de in 1973 toegevoegde deur en venster opnieuw dichtgemetseld, om zo de historische toegangssituatie te herstellen. Op de zolderverdieping was er vanaf 2011 ruimte voor de bibliotheek, het archief en de leeszaal van de Vereniging voor Heemkunde in Klein-Brabant. In 2014 hield Monumental op te bestaan en vond de pianoafdeling van de Bornemse Academie voor Muziek,

Woord en Dans tijdelijk onderdak in De Casteleyn.

Intussen was het beheer van het park samengevoegd met dat van het kasteel. Voor het eerst sinds vele jaren waren er opnieuw hoveniers die dagelijks op het domein aan de slag gingen. Alleen waren alle bijgebouwen die vroeger werden gebruikt als uitvalsbasis voor het parkonderhoud intussen gesloopt of herbestemd voor een andere functie. Na het vertrek van de pianoafdeling werd dat stuk van De Casteleyn noodgedwongen omgevormd tot kleedkamer annex magazijn annex werkplaats van het parkteam. De voorbije jaren is er een grote inhaalbeweging gemaakt bij het beheer en het onderhoud van het park en het provinciebestuur was vragende partij om het gehele gebouw te verwerven. Het gemeentebestuur ging akkoord. Na een herstructurering van de groendienst was de hele benedenverdieping vrij gekomen en ook voor de Vereniging voor Heemkunde werd er een oplossing gevonden. Zij verhuizen naar het voormalige gemeentehuis aan de overkant van de straat.

Onderdak parkteam

Hoewel De Casteleyn structureel in goede staat is, zijn er enkele renovatie- en onderhoudswerken nodig. Het dak zal worden geïsoleerd en voorzien van een onderdak. We pakken enkele scheuren in de gevels aan, verwijderen de oude klimop en schilderen de buitenkant opnieuw wit. De versleten poorten

worden vervangen door nieuwe naar het voorbeeld van de poorten uit 1804. De voormalige magazijnen van de groendienst hebben een opknabbeurt nodig, vooral dan de plafonds en de muren. Na de werken zal het linkerdeel van de benedenverdieping worden gebruikt als kantoor, kleedkamer en sanitair voor het parkteam en de jobstudenten die het 's zomers komen versterken. Het rechterdeel blijft een werkhuis, waar plaats is voor het stockeren van het onderhoudsmateriaal dat we op dagelijkse basis gebruiken, zoals de zitmaaier, grasmachines, bosmaaiers, kettingzagen, bladblazers, haagscharen, kruiwagens, handgereedschap en klein werkmateriaal. Ook de eerste verdieping wordt een stockageruimte, vooral dan voor materialen voor tentoonstellingen en evenementen. Momenteel huren we externe stockageruimte en zijn er ook heel wat kamers in het kasteel tot de nok gevuld. Zo krijgt De Casteleyn na koetshuis, conciërgewoning en artistiek-historisch centrum binnenkort weer een nieuwe functie: die van uitvalsbasis voor het onderhoud van het park en steunpilaar voor de werking van het kasteel. ■

KOEN DE VLIEGER-DE WILDE
Kasteel d'Ursel